

УДК 81'373.611

МЕТАФОРА І МЕТОНІМІЯ В АРХІТЕКТОНІЦІ КОМПОЗИТНИХ АПРЕЙЗОРІВ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ)

Л.Ф. Омельченко, доктор філол. наук (Київ)

В.О. Самохіна, доктор філол. наук (Харків)

Л.Ф. Соловійова, канд. філол. наук (Житомир)

Л.Ф. Омельченко, В.О. Самохіна, Л.Ф. Соловійова. **Метафора і метонімія в архітектоніці композитних апрейзорів (на матеріалі англійської мови).**

У даній статті ми здійснили спробу висвітлити деякі маловивчені аспекти функціонування композитних апрейзорів в англійськомовному дискурсі.

Слід відзначити, що дослідження механізму емотивного словоскладання, що базується на метафорі й метонімії, створює імпульс для подальшого дослідження 1) полісемії, лінгво-прагматичних і національно-культурологічних аспектів емоційно-маркованих композитів негативної або позитивної оцінки, також як 2) основних принципів створення тезаурусу композитних апрейзорів.

Ключові слова: композитні апрейзори, метафора, метонімія, негативна оцінка, позитивна оцінка, тезаурус, емотивне словоскладання.

Л.Ф. Омельченко, В.А. Самохіна, Л.Ф. Соловьёва. Метафора и метонимия в архитектонике композитных апрейзоров (на материале английского языка).

В этой статье мы сделали попытку осветить некоторые малоисследованные аспекты функционирования композитных апрейзоров в англоязычном дискурсе.

Следует отметить, что исследование механизма эмотивного словосложения, основанного на метафоре и метонимии, создаёт импульс для дальнейшего исследования 1) полисемии, лингво-прагматических и национально-культурологических аспектов эмоционально-маркированных композитов негативной или позитивной оценки, также как 2) основных принципов создания тезауруса композитных апрейзоров.

Ключевые слова: композитные апрейзоры, метафора, метонимия, негативная оценка, позитивная оценка, тезаурус, эмотивное словосложение.

L.F. Omelchenko, V.A. Samohina, L.F. Solovyova. Metaphor and Metonymy in the Architectonics of Compound Appraisers (on the English Language Material).

In this paper we endeavoured to bring to light some issues that haven't been given an exhausting treatment yet as far as compound appraisers in the English language discourse is concerned.

It is also worth noting that clarifying the essentials of emotive compounding based on metaphor and metonymy leaves room for further research 1) of polysemy, linguo-pragmatic and nationally culturological aspects of emotionally-charged compounds of negative or positive evaluation as well as 2) of the main compiling principles of compound appraisors thesaurus.

Key words: compound appraisors, emotive compounding, metaphor, metonymy, negative evaluation, positive evaluation, thesaurus.

Мета даної статті полягає в виявленні маловивчених дискурсивних характеристик метафоричних і метонімічних структурно-складних апрейзорів, які володіють багатим спектром комунікативно-стилістичних конотацій, та їх функціонально-семантичного потенціалу в системі англійської композитології.

Апрейзори (знаки з евалюативним значенням) слугують для вираження тих чи інших факторів дійсності, суспільних явищ. Під оцінкою в даному випадку розуміється не стільки об'єктивна наявність деяких позитивних якостей, скільки суб'єктивна значущість означуваного для учасників знакової комунікації, суб'єктивність виступає не як чинник індивідуальної техніки, а як соціально санкціоноване ставлення, закріплене в суспільній свідомості [16, с. 94-95].

В дослідженнях, присвячених словоскладанню в сучасній англійській мові, до цих пір незначне місце займає специфіка вживання різних типів композитних і парасинтетичних одиниць в мові в рамках функціонально-орієнтованої композитології [13, с. 3].

Під функціонально-орієнтованою композитологією в даній статті розуміється те направлення в вивченні композитних лексем, яке відбувається через призму системного структурно-семантичного і стилістичного аспектів, що передбачають їх широке використання в живій розмовній мові.

Взаємодія мови як способу репрезентації суспільно-історичного досвіду народу та колективної етнокультурної свідомості може бути відображеною у формі національно-мовної картини світу, під якою розуміють притаманну кожному етносу, вербалізовану ним самим інтерпретацію світу і себе самого на його тлі (Т. Аошуан, Н.Д. Арутюнова, А. Вежицька. І.О. Голубовська, В.І. Заботкина, О.О. Корнілов та ін.) [5, с. 1].

Мовна картина світу не є дзеркальним відображенням навколишньої дійсності: світ не такий, яким він виражений у різних мовах. У мові дійсність відображена не точно і не повністю [14, с. 94]. Неточному позначенню предметів та явищ у мові багато в чому сприяє метафора та порівняння [14, с. 96]. Очевидно, що метафоризація починається з припущення подібності сформованого поняття про реалію і дечого, в чомусь подібного з нею "конкретного" образно-асоціативного уявлення про іншу реалію. Це припущення, яке ми вважаємо основним для

метафоризації і базою антропометричності, є модусом метафори, якому можна надати статус кантівського принципу фіктивності, смисл якого виражається у формі “нібито” [8, с. 127].

And although the company has tried many ways to adjust its bottom line for the skyrocketing costs of raw materials, its president, George Kellinghusen, decided July 1 to bite the bullet and raised the company's own prices by 3 percent (International Herald Tribune, September 26, 2007, P.1).

За характером ознак подібності М.В. Нікітін виділяє наступні різновиди метафори: когнітивна, емотивна, онтологічна, синестезична, пряма, транспонована. Можливість реалізації потенційної метафори залежить перш за все від номінативної потреби і сили (яскравості) аналогічного асоціювання концептів [12, с. 277].

О.Д. Мешков пише: “Метафорична деривація, обумовлена переносним вживанням слів в умовах повсякденного побутового спілкування, також заслуговує пильної уваги лексикологів, бо набуття мовною композитою переносного значення, як правило, гарантує їй місце на сторінках словників” [11, с. 17].

В семантичній структурі композитних дериватів вторинної номінації, що відносяться до різних граматико-лексичних класів і побудовані за різними словоутворюючими моделями, на перший план виступає конотація, що включає емоційні, експресивно-стилістичні та інші інгредієнти, які ніби нашаровуються на денотативне значення, створюючи потрібний за умовами комунікації прагматичний ефект.

Актуалізація вторинної (непрямої) номінації у системі композитології обумовлена тенденціями до експресивності і неперервному варіюванню лексичного репертуару для реалізації експресивно-прагматичного компонента плану змісту даних лексем у соціально-орієнтованому спілкуванні. Виникнувши у результаті пошуків більш яскравих конотацій непряме значення структурно-складних лексем відображає діалектичну єдність конотативної та денотативної функцій.

Найбільш поширеною моделлю, що базується на вторинній номінації, являється модель, яка містить метафору, що природно в силу величезної питомої ваги метафори в мовному освоєнні світу людиною.

Є.І. Шендельс з повною підставою стверджує, що складні слова-метафори демонструють той випадок, коли обидва члена метафори (антецедент і носій метафори) є наявними в контексті, в контактній позиції, в рамках одного слова. Тим самим, окреме слово перетворюється в мікроконтекст, де реалізуються всі умови метафоризації: подвійна співвіднесеність, порушення звичних валентних зв'язків між денотатами, які співвідносяться (контрдетермінація) і народження нового зв'язку – загальної ланки, яка поєднує далекі одне від одного поняття, створення певного нового цілого самою силою слова, покликаною виконувати

функцію номінації, а крім того, подібно любому тропу, функцію образно-естетичну [17, с. 82-83].

Особливої уваги заслуговують ідіоматичні дієслова-композиції, яким властива висока метасеміотична місткість, тобто експресивно-емоційно-оціночні обертони: *beach-comb* – жити як шинковий жабрак, без певних занять; *wolf-whistle* – свистіти з метою привернути увагу молоді, звичайно білої жінки; *cliff-hang* – 1. висіти на волоску; 2. обірвати фільм, розповідь на найцікавішому місці; *eavesdrop* – підслуховувати з допомогою мікрофонів; *apple-polish* – підлабузнювати, підлизуватися, плазувати, догоджати; дієслово походить із шкільного жаргону, коли “підлизи”, перш ніж подати яблуко вчителю, його ретельно витирали на виду в учителя, таким чином бажаючи йому догодити; *wisecrack* – насміхатися, підпускати шпильки.

Багато дієслів цього типу являють собою стилістично знижені жартівливі утворення, які мають негативну експресію, іронічне чи гостро сатиричне забарвлення і виникають в побутово-розмовному чи газетно-публіцистичному стилях. Наприклад: *free-load* – випити і закувати за чужий рахунок; *bootlick* – підлабузничати, лизати п’яти; *brown-nose* – підлабузничати, підлизуватися, вислужуватись; *brownbeat* – залякувати, відстрашити; *wet-blanket* – отруювати задоволення, наводити сум, гасити (радість, ентузіазм), привести в замішання; *bootleg* – 1. таємно торгувати контрабандними або самогонними спиртними напоями; 2. таємно торгувати або нелегально розповсюджувати (що-небудь); *backbite* – злословити (про відсутнього), зводити наклеп за чією-небудь спиною; *clock-watch* – позирати на годинник, намагатися не перепрацювати; *muck-rake* – старанно розслідувати і викривати темні адміністративні й політичні махінації, розгрібати багно; *brainwash* – промивати розум, піддавати політичній обробці; *hijack* – 1. зупинити на дорозі і пограбувати автомобіль і т.п., з силою відняти що-небудь у кого-небудь; 2. займатися повітряним розбоєм.

Багато структурно-складних дієслів характеризуються різним ступенем стилістичної зниженості, і в зв’язку з впливом просторіччя на літературну мову вони широко розповсюджуються у розмовній мові і зміцнюють своє загальне знижене стилістичне забарвлення, характерне для “низьких” колоквиалізмів, сленгізмів і жаргонізмів: *coffee-house* – займатися пустою розмовою і плітками; *rough-house* – скандалити, буянити; *hightail* – втікати; *tomfool* – дурачитись, корчити дурня; *henpeck* – тримати чоловіка під каблуком; *catlick* – мити як-небудь, сполоснути; *high-hat* – не погоджуватися з чією-небудь думкою, ігнорувати (кого-небудь), тероризувати (кого-небудь).

Усі ці дієслова мають яскраво виражені негативні конотації, експресивно гострий відтінок значення, притаманний побутово-розмовному мовленню: *bad-mouth* амер. жарг. чорнити, обливати брудом; *belly-ache* жарг. скаржитися, нарікати, бідкатися, скиглити → *belly-ache n*

біль у животі; *fatcat* отримати або намагатись отримати особливі привілеї → *fatcat n* заможна людина; *high-hat* амер. розм. не рахуватися, не зважати на чийсь думку → *high-hat n* пихата людина, важлива людина, цабе.

Метафора в багатьох випадках як не можна краще передає суб'єктивну уяву людини про психічність і глибинний характер етичної сфери [1, с. 99], яка утворюється на основі однієї з найбільш загальних психічних функцій – якісної оцінки дійсності по ознаках – хороший – поганий [19].

Метафоризація, композитний словотвір та їх поєднання посідає надзвичайно особливе місце у мовному субстандарті з притаманною йому свободою у виборі засобів номінації та прагненням максимально впливати на співрозмовника за рахунок створення яскравих образів [4, с. 277].

Наприклад: *cradle-robber* – старий, одружений з молодою жінкою; *cave-dweller* – печерний житель, хам, дикун; *bear-hug* – 1. ведмежа хватка, 2. жарт. обійми, від яких кістки тріщать; *clock-watch* – поглядати на часи, намагатися не переробити; *cliff-hang* розм. 1) висіти на волосинці, 2. обірвати фільм, розповідь на самому цікавому місці; *poor-mouth v* 1. прибіднятись, жалітись на бідність, канючити; 2. принижувати; *pussy-foot v* 1. іти обережною ходою, по-котячому, крастися; 2. амер. розм. діяти обережно, обачно, крутити; *to pussy-foot on disarmament* ухилятися в питаннях про роззброєння [6] → *pussyfoot slang liquor-prohibition (COD)*; *rubber-neck v* оглядати визначні пам'ятки → *rubber-neck n* сленг. турист (gaping sightseeing, inquisitive person) (COD); *shuttlecock v* 1. брати туди і назад; 2. рухатися уперед і назад → *shuttlecock n* 1. м'яч з пір'ям (для гри у бадмінтон); 2. бадмінтон; 3. 1) предмет нескінченних суперечок; 2) нестійка, хитра людина; забавка; *skylark v* гратися, пустувати, потішатися → *skylark n* жайворонок; *panhandle* – амер. розм. 1. просити милостиню, 2. жебракувати, бідувати; *soft-soap* – 1. мити рідким милом, 2. розм. лестити, підлабузничати; *shuttlecock v* – 1. кидати туди і назад, 2. рухатися туди і вперед.

Поширеність конверсії або переходу однієї частини мови в іншу сприяє багатозначності, так як граматичні категорії використовуються як засіб словотворення. Недарма ця властивість англійської лексики називається невласною деривацією.

Багатозначність структурно-складних одиниць базується на широко діючих метафоричних і метонімічних переносах значень, які використовуються в англійській мові набагато частіше як джерело збагачення семантики слів, чим як чисто образний засіб або стилістичний прийом. Це положення зв'язане причинно-наслідковими відношеннями з сучасною лексикологічною концепцією, що розглядає полісемію як словоутворююче явище, яке можна назвати семантичною деривацією. Наприклад: *baby-snatcher* – 1. викрадач дітей, 2. жарт. викрадач

немовляти (про стару жінку, яка оженила на собі молодика); *bottle-neck* – 1. горлечко пляшки, 2. вузький прохід, проїзд, 3. перен. вузьке місце, перешкода, завада, 4. техн. горловина; *rose-water* – 1. рожева вода, 2. люб'язності, м'яке поводження, 3. удавана чутливість, 4. удавана люб'язність; *skinhead* – 1. коротко обстрижений юнак або хлопчик, молода людина зі стрижкою "їжачок", 2. лиса (людина), 3. новобранець із морської піхоти, 4. "бритоголовий" учасник вуличної банди хуліганів (кінець 60-70 років ХХ ст.). Пор. в рос. мові: *Скинхеды попросту избивают каждого, кто не похож на них* (Труд, 26.04.2002, С. 10).

Важливість уваги до явища багатозначності при порівняльному вивченні мов очевидна: практично кожна мовна одиниця функціонально співвідносна з декількома семантичними ознаками, а значить, люба спроба експлікації значення так або інакше пов'язана з їх свідомою або несвідомою селекцією. Без врахування багатозначності немислима скільки-небудь повна семантична "картина" слова [10, с. 30]. Найбільш відомою і добре вивченою являється мовна багатозначність, або полісемія, яка представлена метафорою – семантичною деривацією на основі схожості референтів, метонімією – семантичною деривацією на основі відношень ієрархічності й партитивності. Так, на матеріалі російської та французької мов В.Г. Гак показав загальне і специфічне в явищах антропоморфізма, синестезії, регулярної полісемії та ін. [3, с. 256-259].

Аналізуючи найменш вивчену у системі англійської композитології групу субстантивних композитних апрейзорів "бахувріхі" антропосемічного поля, ми припускаємо, що у семантичну структуру слова, крім диференційованих сем, що розглядаються як складові денотативно-сигніфікативного компонента, також входять конотативні семи оцінності, емоційності та еспресивності, що включають меліоративну або дерогативну (пейоративну) оцінку. Наприклад: *The Lord mayor of Berlin has been described as "a nitwit" after admitting that he did not know the dates of Second World War during a televised debate on the nation's academic standards* (The Sunday Telegraph, 2004, Dec 26, P.22).

Величезний інтерес викликає вивчення лексико-семантичного ряду субстантивних бахувріхі з полівалентним другим компонентом – *head*: *ass-head* – осел, бовдур, телепень; *banana-head* – амер. жарг. дурень, телепень, бовдур; *cabbage-head* – розм. бовдур, дурень і т.п. Відношення між ономасіологічним базисом і ономасіологічною ознакою у таких іменниках можна трактувати як *smb. (a person) having a head like that of an ass, banana, beef, block, bone, cabbage*. Тут присутній складний випадок подвійної предикації, позначений індикаторами *having* та *like*, перший з яких вказує на метонімічний перенос, а другий – на метафоричний. Метафоричне значення з'являється на основі порівняння того, що є ономасіологічним базисом – *a person* з однією із властивостей того предмета, який відзначений ономасіологічною ознакою.

Про дериваційний та комунікативно-прагматичний потенціал субстантивних антропосембахувріхі свідчить їх здатність утворювати шляхом конверсії дієслівні корелятивні лексеми. У наведеному нижче списку композитних дієслів "бахувріхі" лише два дієслова *to bad-mouth* та *to poor-mouth* не мають корелятивних субстантивних етимонів, зареєстрованих словниками.

Багато лексичних одиниць даного типу виникають в ареалі американського сленгу. Порівн. наведений І.А. Гонтою лексико-семантичний ряд з полівалентним ітеративним метонімічним компонентом *face*: *angelface* – дуже приваблива жінка; *dollface* – хлопчик або юнак з гарненьким жіночим обличчям; *fungus-face* – бородач; *hatchet-face* – негарна людина; *pie-face* – круглолиця, смішна, негарна людина [4].

Отже, майже завжди найважливішими властивостями субстантивних композит-бахувріхі є емоційно-негативне ставлення до референта, грубувато-цинічна або груба експресивність, зневажливо-принизлива та жартівлива образність: *bold-face* – нахаба, зухвалець; *highbrow* – 1. людина, що претендує на інтелектуальність, витончений смак, інтелектуал; 2. далекий від життя вчений, інтелігент; *lowbrow* – розм. людина, що не претендує на високий інтелектуальний рівень; людина з примітивними смаками у літературі, музиці, мистецтві; *middlebrow* – 1. людина середнього інтелекту; 2. прихильник традиційних уявлень про мистецтво, культуру і т.п., людина з відсталими смаками [6]. Вказані лексеми є бісемантами.

Безупинне творення композитних апрейзорів типу "бахувріхі" обумовлене прагненням мовців до експресії за допомогою оновлення лексичного репертуару, бажанням подолати "автоматизм" стилістично нейтрального мовлення у практиці мовного спілкування, використовуючи просторічні (субколоквіальні) або узуально-мовленнєві елементи живої мови, жаргонізми, сленгізми різної стилістичної та соціальної тональності.

У даному корпусі субстантивних композитів-бахувріхі відбувається "переосмислення" об'єкта найменування через призму оцінного, чуттєвого або образного уявлення, у більшості випадків пейоративної експресивності для вираження негативного іронічно-зневажливого або презирливого ставлення до людини.

Найочевидніше цей тип номінації проявляє себе у двох категоріях лексики – в літературно-художніх текстах та в емоційно-оцінній лексиці фамільярно-розмовного і просторічного характеру.

До таких багато сучасних лінгвістів відносять слова експресивні та емоційно-оцінні типу *cock-brain* – тупиця; *scratchcat* – жарт. злючка, мегера; *shutter-bug* – жарт. фотограф-ентузіаст; *fill-belly* – обжора; *rat-face* – амер. жарг. хитрун, продувна бестія; *wind-bag* – презирл. бовтун, пустомеля, пустозвон; *money-bag* – грошовий мішок, товстосум. Пор. в рос. мові: *Кризис не*

помешал Ахметову занять первое место среди толстосумов, однако сократил его капитал более чем в 3 раза (Мир увлечений, 21.12.2009, С.6).

Такі емоційно-оцінні утворення часто виникають у розмовному мовленні і, проникаючи у лексичний пласт художньої літератури, публіцистики, зберігають стилістичну маркованість сфери усного спілкування, протиставляючись словам високого та нейтрального стилістичного тону.

Перелічені вище особливості субстантивних бахувріхі антропосемічного поля є суттєвими при виділенні їх в особливу групу композитних апрейзорів, що мають емоційно-оцінні значення, для індивідуалізації яких характерними є конкретизація і уточнення референта і які завдяки частотності у повсякденній комунікації та значній десемантизованості можна назвати розмовно-оцінними кліше.

Підводячи підсумок, слід зауважити, що наявні дослідження лінгвістів обмежуються, як правило, вивченням денотативного значення. А конотативний аспект семантики лексичних одиниць, їх особлива емоційно-експресивна та стилістична функція майже не досліджені у сучасній англістиці. Вивчення конотативного та екстралінгвального аспектів композитної семантики апрейзорів може стати імпульсом для подальших і більш глибоких досліджень у цій сфері.

З широким залученням фонових знань та екстралінгвальних факторів: ситуацій породження і сприйняття тексту, комунікативної та прагматичної установки автора, фактора адресата, лінгвокультурними та етнокультурними традиціями, співвіднесення письменником створеної у тексті моделі світу з самим світом тісно пов'язано дослідження експресивно-емоційного потенціалу та стилістичних функцій субстантивних "бахувріхі" – антропосем.

При цьому слід підкреслити, що стилістично марковані композити-бахувріхі формуються у сфері експресивного просторіччя та сленгу, відмінними рисами яких є експресивність та етико-стилістична заниженість, а негативна емотивна тональність просторічних складних сленгізмів та жаргонізмів типу бахувріхі досягається не за рахунок ламання структурних норм, а внаслідок ускладнення словотворчого акту метафоричними або метонімічними переносами значення основ, що сполучаються. Наприклад: *dogface* – амер. розм. 1. піхотинець, піхота; 2. 1) рекрут, новобранець; 2) солдат, рядовий; 3) солдат, що доганяє свою колону.

Адекватне сприйняття фонових емотивно-маркованих композитних номінацій усування «комунікативного шуму» реалізуються завдяки високому рівню лінгвістичної, культурно-країнознавчої й комунікативної компетенції. Наприклад: *wet-back* – амер. жарг. "мокра спина", нелегальний імігрант з Мексики (який переплив р. Ріо-Гранде); *acid-head* – наркоман, який вживає ЛСД; *pot-head* – жарг. наркоман, який курить маріхуану; *hashhead* – наркоман; *pill-head*

– розм. людина, яка зловживає снодійними таблетками; *baglady* (1972) *a homeless woman, often elderly, who carries her possessions in a shopping bag. Originally US, but as the homeless began to appear in greater numbers as the streets of British cities in the 1980's the term became familiar on the eastern side of the Atlantic* [18, с. 460].

Значення подібних “енциклопедичних композитів» (термін О.Д. Мешкова) розкривається тільки завдяки певним фоновим соціолінгвістичним знанням, наприклад, знанням історії, літератури, традицій, ціннісних уявлень даного національного менталітету.

Фонові знання носіїв мови й культури, як правило, асоціюються з мовними одиницями, перш за все зі словами, мова виступає в якості сховища колективного досвіду народу-носія, за допомогою мови фонові знання передаються від покоління до покоління, здійснюється “зв'язок часів” [15, с. 82].

Ідіоматичність є притаманною навіть для слів з прозорою внутрішньою формою, де вона є наслідком розширення об'єму значення і закономірно виникає в результаті забуття, втрати, “стирання” внутрішньої форми. Яскраво виражена негативна емоційно-оцінна (семантико-аксиологічна) тональність, притаманна більшості композитів-ідіом, ускладнює денотативно-сигніфікативний зміст прямого номінативного значення. Творення композитів-ідіом у процесі лінгвокреативної розумової діяльності спирається на сферу фонових знань людини, в яку інформація надходить з індивідуального або соціального досвіду її діяльності у видимому просторі. Таким чином, ідіоматика, на відміну від слів, прямо віддзеркалює когнітивну діяльність членів мовного колективу, оснований на наївному уявленні про світ носіїв мови, на їх стосунках між собою, те, що відбувається з ними у цьому світі. Однак, все це є можливим лише тому, що сама мовна система має механізм, який забезпечує цю діяльність.

Наприклад: *Winston also recalled that Fern was quite a speaker. Soapboxing was the thing in those days, you just went to a corner and put up soapbox. There was many a soapbox meeting that she undertook (People's Daily World, 1987, March 5).*

*The scrum is on! Feminist grand panjandrum like Gloria Steinem have leapt back into the arena, while younger women have seized the feminist banner to proclaim Hillary the messianic Wonder Woman, destined to smash the glass ceiling of the presidency. (The Sunday Telegraph, April, 20, 2008, P.21). (Glass ceiling (1984) *an unofficial or unacknowledged barrier to personal advancement, especially of a woman or a member of an ethnic minority in employment*) [18].*

Енциклопедична інформація залежить від фонових знань читача, від його соціального, культурного, освітнього статусу, від того, що прийнято називати тезаурусом. Тезаурус розуміється, слідом за Ю.М. Карауловим, в двох значеннях: як матеріально-існуючий словник і

як картина світу. За думкою Ю.М. Караулова, тезаурус-світ постійно змінюється, але проте, дозволяє себе фіксувати у вигляді тезауруса-словника [9].

Кожний елемент пласта лексичних одиниць мови, в структурі яких міститься сема оцінки, належить до особливої сітки елементів й займає спеціальне місце в особливій сітці відносин, яка називається оціночним тезаурусом англійської мови [2, с. 14]. Вивчення когнітивної ролі елементів оцінного тезауруса англійської мови перспективно для подальшого аналізу [2, с. 17].

Тезауруси, які пропонують аранжування широкого семантичного простору, що покривається всім словником даної мови, залишаються в силу складності їх складання явищем достатньо рідким [7, с. 73].

Семантично-емоційна поліфонія композити створює широкі можливості для передачі суб'єктивної оцінки, а також обумовлює вібрацію емоційно забарвленої композити і різні форми її емотивно-експресивних (позитивних або негативних) конотацій. Слід відмітити широту використання метафоричного і метонімічного типів композитів в сфері інтелектуальної розмовної мови, невимушеного, неофіційного спілкування і просторічної експресивної (похідної) номінації, що включає слова зниженого стилістичного тону.

Mattress money (1980) *the savings of private individuals, especially as a source of commercial revenue. US business slang, referring to the supposed custom of hiding savings inside or under the mattress* [16]. *A main aim of the legitimized dollar exchange is to tap into the “mattress money”, the huge stash of dollars held by Poles... that has had little legitimate place in the economy* (New York Times, 1990).

В американському сленгу є чимало слів, яким притаманний явно вульгарний відтінок і які вживаються лише з метою надати мові грубо-фамільярний або презирливо-іронічний тон (а *log-head* – бовдур; а *corkbrain* – тупиця; а *wether-head* – бараняча голова, перен. йолоп; а *blockhead* – йолоп; а *pot-head* – дурень; а *jackass* – віслук та ін.).

Як одиниці вторинної номінації жаргонізми – найбільш благодатна сфера самовираження мовця, це перш за все слова, у яких експресивний початок домінує над номінативним, конотація – над денотацією. Непряма номінація, притаманна нестандартній лексиці, ґрунтується на асоціації по подібності (метафора) або по суміжності (метонімія). Асоціативні зв'язки, що реалізуються у процесі номінації, носять індивідуальний і фактично нічим не обмежений характер, оскільки словотворчий акт, як правило, індивідуальний, а у виборі ознаки мовець може орієнтуватись на несуттєві або приховані зв'язки між об'єктами дійсності. Наприклад: *whistle-blower* – жарг. 1. донощик; 2. крикун; 3. сигналізатор; *widow-maker* – жарг. небезпечна справа; “труна” (зламаний станок і т. п), що загрожує життю (море і т.п.); *bootlicker* – жарг.

підлиза, підлесник, підлабузник; *beetle-crusher* – 1. військ. жарг. піхотинець; 2. жарг. поліцейський; 3. жарг. ножища.

Пор.: *Компании нанимают рекрутов для того, чтобы переманить самых умных сотрудников у конкурента. Защитить предприятие от хедхантеров практически невозможно. (Сегодня, 19.01. 2008, С. 17).* Емотивно-оцінний і соціально-мовний характер композитів-ідіом є причиною виникнення в сучасній англійській мові все нових і нових одиниць даного типу, що свідчить про їхню комунікативну релевантність і функціонально-семантичний потенціал.

Багато композитів-ідіом характеризуються яскраво вираженою негативною емоційно-оцінною тональністю: *rat-face* – амер. розм. хитрун; *wet-blanket* – розм. отруювати задоволення, наводити нудьгу, гасити (радість, ентузіазм); *gum-shoe* – амер. розм. крастися, йти крадучись; *two-time* – амер. жарг. зраджувати (чоловікові, дружині); *two-face* – брехати, обманювати.

Фразеологія кожної мови – це найцінніша лінгвістична спадщина, в якій віддзеркалюється бачення світу, національна культура, звичаї та вірування, фантазія та історія народу, що розмовляє цією мовою. Завдяки фразеології, особливо ідіоматиці, можна проникнути у далеке минуле не тільки мови, але й історії, і культури її носіїв. Процес конденсації (універбації) фразеологічної одиниці слід розглядати як один із шляхів подолання асиметричності фразеологізму, що виявляється у цілісності (глобальності) плану змісту та роздільнооформленості плану вираження, тобто в антиномії плану вираження планові змісту цих мовних одиниць. В англійських композитах-ідіомах, що являють собою своєрідні семантичні конденсати (універбати) корелятивних фразеологічних одиниць, особливо часто виявляється повний відрив компонентів від їх первісного (словникового) значення. Майже завжди найхарактернішими рисами аксиологічно-відмічених композитів-ідіом є емоційно негативне ставлення до референта, грубувато-цинічна або брутальна експресивність, презирливо-зневажлива або жартівлива образність. Просторічні елементи, жаргонізми, сленгізми, діалектизми маркують мову мовця і подають сигнали про його соціальний та культурно-мовний статус. У кожному конкретному випадку оцінка визначається соціальною позицією, світоглядом, культурним рівнем, інтелектуальним та моральним розвитком людини.

Лексеми вказаного типу набувають усе більшого поширення у сучасній англійській мові, відзначаючись високим експресивно-стилістичним потенціалом і широким спектром комунікативно-дискурсивних характеристик.

Висновки з цього дослідження визначають перспективи подальшого вивчення структурно-складних лексем, на прикладі яких можна прослідкувати дискурсивні особливості деривативно-

релевантних моделей композитних апрейзорів, їхнього виникнення у лінгвопрагматичному і національно-культурологічному ракурсах.

Перспективними напрямками представляються дослідження джерел виникнення полісемії в архітектоніці апрейзорів в англomовному дискурсивному просторі, а також складання словників-тезаурусів зазначених композитних номінацій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Берестнев Г.И. Иконичность добра и зла / Г.И. Берестнев // Вопросы языкознания. – 1999. – № 4. – С. 99-113.
2. Бессонова О.Л. Оценочный тезаурус английского языка / О.Л. Бессонова // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. – Харків: Константа. – 2003. – № 586. – С. 14-17.
3. Гак В.Г. Сравнительная типология французского и русского языков / В.Г. Гак. – Л.: Просвещение, 1977.
4. Гонта І.А. Композит-метафора в українському та англійському мовному субстандарті / І.А. Гонта // Проблеми зіставної семантики. Збірник наукових статей. Випуск 6. / Відп. ред. Кочерган М.П. – К.: Вид. центр КНЛУ, 2003. – С. 278-280.
5. Гулівець Н.О. Лінгвокультурологічний аспект реалізації концепту дозвілля (на матеріалі англійської літератури VIII-XXI століть): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 “Германські мови” / Н.О. Гулівець. – Донецьк, 2010. – 20 с.
6. Дополнение к Большому англо-русскому словарю / Под общ. ред. И.Р. Гальперина. – М., Русский язык, 1980. – 431 с.
7. Жаботинская С.А. Онтологии для словарей тезаурусов: лингвокогнитивный подход / С.А. Жаботинская // Філологічні трактати. / Науковий журнал. – Суми: Вид-во СумДУ. – Харків: Вид-во ХНУ ім. В.Н. Каразіна. – 2009. – Том 1. – №2. – С. 71-87.
8. Жоль К.К. Мысль. Слово. Метафора: Проблемы семантики в философском освещении / К.К. Жоль. – К.: Наукова думка, 1984.
9. Караулов Ю.Н. Лингвистическое конструирование и тезаурус литературного языка / Ю.Н. Караулов. – М.: Наука, 1981. – 367 с.
10. Киклевич А.К. К типологии лексической многозначности / А.К. Киклевич // Зб. ст. за доповідями Міжнар. наук. конф. “Проблеми зіставної семантики”. – К.: КДЛУ, 1999. – С. 29-32.
11. Мешков О.Д. О речевых композитах в современном английском языке / О.Д. Мешков // Иностранные языки в школе. – 1981. – №2.
12. Никитин М.В. Курс лингвистической семантики / М.В. Никитин. – С.-Петербург: Научный центр проблем диалога. – 1996. – 760 с.

13. Полюжин М.М. Функциональное словосложение и префиксальные ономазиологические категории в английском языке / М.М. Полюжин, Л.Ф. Омельченко. – Ужгород: «Патент». – 1997. – 99 с.

14. Серебренников Б.А. Как происходит отражение картины мира в языке / Б.А. Серебренников // Роль человеческого фактора в языке. Язык и картина мира. – М.: Наука, 1988.

15. Томахин Г.Д. Прагматический аспект лексического фона слова / Г.Д. Томахин // Филологические науки. – 1988. – №5. – С. 82-86.

16. Цвиллинг М.Я. Лексико-фразеологические особенности общественно-политического текста / М.Я. Цвиллинг // Функциональные стили и преподавание иностранных языков. – М., 1982. – С. 94-108.

17. Шендельс Е.И. Сложное слово как минимальный контекст для реализации стилистических фигур / Е.И. Шендельс // Вопр. романо-герм. филол.: Сб. науч. тр. МГПИИЯ им. М. Горького. – М., 1975. – Вып. 91. – С. 81-89.

18. Ayto J. Twentieth Century Words / J. Ayto. – Oxford: Oxford University Press, 1999. – 640 p.

19. Osgood Ch. E. Language Universals in Psycholinguistics / Ch. E. Osgood // Universals of Language / Ed. by J. H. Greenberg. – Cambridge, the M.I.T Press, England, 1963. – С. 242.

Відомості про авторів:

Омельченко Лариса Федорівна, доктор філологічних наук, професор, Київський міжнародний університет, кафедра германської філології, професор; дом. адреса: вул. Героїв Севастополя, д. 10 “Б”, кв. 26, 03065, м. Київ. дом. тел.: 0(44)408-80-28.

Самохіна Вікторія Опанасівна, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри англійської філології, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна.

Соловйова Лариса Федорівна, кандидат філологічних наук, доцент, Житомирський державний університет імені Івана Франка, кафедра міжкультурної комунікації, доцент; дом. адреса: вул. Замкова, 1, кв. 28, 10014, м. Житомир; дом. тел.: 0(412)41-33-00, моб. тел.: 8(098)787-67-68.